

В.В. ГАЛУНЬКО

канд. юрид. наук

Херсонський юридичний інститут ХНУВС

УДК 34.07

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПРИ ЗАХИСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Викладені проблемні питання застосування крайнього засобу адміністративного припинення – вогнепальної зброї працівниками міліції.

Конституція України містить положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканість і безпека в Україні визначені як вища соціальна цінність, а права і свобода людини та їх гарантія визначають сенс і спрямування діяльності держави. Затвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Проблема забезпечення прав і свобод людини в наш час надзвичайно актуальна. Важко назвати сучасного вченого-юриста, який би не торкався її, відмітимо лише найбільш відомих із них - В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурку, Ю.І. Римаренка, Ю.С. Шемшученка, О.М. Джужу, О.В. Негодчепка, П.М. Рабіновича, Я.Ю. Кондратьєва, Г.О. Пономаренко, І.Л. Бородіна, Ю.І. Стецьовського, О.Л. Кушчерія, Е.М. Моїсєєва, В.І. Олефіра та багато інших.

Завдяки доробкам цих вчених були розроблені теоретико-методологічні принципи, функції та методи забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні. Разом із тим, як в теорії так і практиці державотворення залишаються не врегульованими деякі аспекти в цілому та у сфері діяльності правоохоронних органів зокрема. Тому метою статті є дослідження невідповідності вимогам природного права з точки зору захисту прав і свобод людини деяких джерел, що регулюють діяльність правоохоронних органів в Україні та відпрацювання на цій основі пропозицій по їх усуненню. Її повизна міститься в розумінні необхідності внесення змін до ст.15 Закону України «Про міліцію» в частині обмеження застосування вогнепальної зброї по особі, яка не чинить збройного опору та не створює загрози для життя та здоров'я інших осіб.

Як відомо, за кожною людиною визначається певний комплекс природних, невід'ємних прав та властивостей, що зумовлюються самим фактом існування людини, які мають розглядатися державою як недоторкані.

Філософсько-правова теорія природного права встановлює за людиною невідчужувані від неї права на життя, свободу та приватну власність, а держава існує для того, щоб ці права захищати [2, с.58]. Цінності природного права є універсальними і носять абсолютний характер, і це є чи не найважливішою їх особливістю. Їх універсальність полягає в тому, що вони поширюються на всіх, незалежно від будь-яких соціальних, національних, професійних ознак. Вимоги і цінності природного права забезпечують суб'єкту права вищу правоту, якщо він діятиме відповідно до них, і навпаки, заперечення цих вимог, правил, ціннос-

тей в природно-правовій свідомості асоціюються зі злом і руйнацією [3, с.324].

Таким чином, право кожної людини на життя являється першим невід'ємним правом людини, ніхто не може бути позбавлений свого життя, а без дотримання цього права не мають сенсу інші цінності.

Разом із тим, власність потребує охорони від посягання людей, які теж мають право на здоров'я та життя. Ця охорона може здійснюватися за допомогою правових норм і законів та фізично, з використанням огорож, перепон, збройних охоронників. У першому випадку функції контролю і нагляду за власністю здійснює закон, який твердо і однозначно говорить людям, що в них немає права на ту власність, яка належить іншим, а за спробу її самовільного перерозподілу шляхом пограбування, крадіжки, підробки тощо на винного чекає адміністративний примус.

До системи засобів адміністративного припинення в області захисту власності від протиправних посягань відносяться: застосування зброї й спеціальних засобів співробітниками міліції; особистий огляд, огляд речей, що перебувають при фізичній особі; огляд приналежній юридичній особі або індивідуальному підприємцеві приміщень, територій і речей, що перебувають там, і документів; огляд транспортного засобу; вилучення речей і документів; арешт товарів, транспортних засобів й інших речей та ін. [4].

На наш погляд, потребують більш ґрунтовного дослідження деякі аспекти забезпечення права людини на життя і здоров'я при здійсненні фізичної охорони об'єктів з використанням працівників, озброєних вогнепальною зброєю. Так, в процесі реалізації збройного захисту права власності від протиправних посягань виникає проблема забезпечення прав і свобод громадян, які здійснюють посягання на власність, і до яких, в деяких випадках може на "законних" підставах бути застосований крайній захід адміністративного припинення – зброя. У цьому разі правопорушник може бути позбавлений вищої природної та позначеної в Конституції України цінності - життя, або його здоров'ю може бути нанесена несправна шкода.

Застосування вогнепальної зброї працівником міліції являється випадком, коли примус застосовується без рішення суду, і відповідно він суворо регламентований законом.

Згідно статті 15 Закону України "Про міліцію", "працівники міліції як крайній захід мають права застосовува-

ти вогнепальну зброю у таких випадках: ...3) для відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських організацій; 4) для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти; ..." [5, с.91].

Вище наведені статті Закону України "Про міліцію", на наш погляд, не відповідають нормам природного права та Конституції України.

Наше твердження ґрунтується на наступних прикладах. Згідно частини 5 статті 188 "Крадіжка" Кримінального кодексу України йдеться, що "...Крадіжка вчинена в особливо великих розмірах або організованою групою, - карається позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна" [6, с.457]. Діяння, яке наведено вище, являється згідно статті 12 того ж Кодексу - тяжким злочином, так як: "Тяжким злочином є злочин, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років" [6, с.52].

Таким чином, може скластися наступна ситуація. Працівники міліції для затримання правопорушників, які скоїли крадіжку власності в особливо великих розмірах та намагаються втекти з місця події, при цьому не створюють будь-яку загрозу життю здоров'ю працівників міліції, інших громадян (просто втікають), а їм в спилу на "законних" підставах міліціонери застосовують зброю, наносячи тим самим їхньому здоров'ю шкоду, а то і позбавляють життя.

Наведемо, приклад із практики роботи підрозділів міліції. В 2000-му році міліціонер одного із райвідділів УМВС України у Вінницькій області для затримання правопорушника, який після здійснення крадіжки з об'єкту намагався втекти, застосував по ньому вогнепальну зброю, чотири рази поранивши його, і тим самим наніс йому тілесні ушкодження середньої ступеня тяжкості. В результаті службового розслідування було встановлено, що даний правопорушник дійсно скоїв з магазину крадіжку спиртних напоїв на суму понад 200 грн. Згідно тоді діючого Кримінального кодексу дане діяння формально підпадало під ознаки тяжкого і відповідно прокуратура признала дії міліціонера правомірними.

Але чи правомірно з позицій природного права та Конституції України наносити шкоду здоров'ю, та створювати загрозу позбавлення життя людини, захищаючи тільки власність? На наш погляд, відповідь однозначна - ні, не правомірно.

За загальним правилом, примус без суду може і зобов'язаний мати місце лише в випадках необхідності миттєвого здійснення влади. Такий примус не повинен мати мети покарання, він не заміняє судову владу, а застосовується в тих випадках коли про покарання не може йти і мови [7, с.33].

Відповідно вимоги статті 15 Закону України "Про міліцію", згідно яких працівники міліції як крайній захід мають права застосовувати вогнепальну зброю у таких випа-

дках, відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських організацій, а також для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти, являються типовим випадком не правового закону. Відступ закону від права перетворює закон в засіб насильства, а життя в такій державі перетворюється в суцільне не право. Не право - це форма несвободи, форма спілкування невільних і підкорених людей - вважав Аристотель [8].

Висвітлені вище не правові норми ставлять в складну ситуацію працівників міліції, так як в них зароджується на цій основі впевненість в правомірності своїх дій.

Так як суб'єктивна воля не вільна від безпосередності своїх приватних інтересів і вважає правом усе те, що в чому вона захищена, то вона, за Гегелем, перебуває в стані ненавмисного неправа. Власники такої волі, захищаючи та відстаючи свої інтереси, щиро вважають правом те, що є його протилежністю. Вони впевнені, що в їх діях немає нічого, що суперечило б праву, і подібна сліпота звільняє їх від докорів сумління. Так, посії антагонізованої свідомості можуть бути перекопані в невід'ємності своїх прав на насильство і кровопролиття, відстоюючи позиції до рефлексивної самототожності або ненавмисного неправа [9, с.214].

Отже, на нашу думку, необхідно внести зважені зміни до ст.15 Закону України "Про міліцію".

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 року. -К., 1997. -80 с.
2. Патеї-Братасюк М.Г. Філософія права: Курс лекцій. -Ч.1. -Тернопіль, 2002. -131 с.
3. Rorty R. Phyllosophy and the Mirror of Nature. -Prinston, 1980.
4. Хатуаев В.У. Административно-правовая система обеспечения имущественной безопасности: Монография. -Воронеж: ВГУ, 2004. -216 с.
5. Законодавче забезпечення оперативно-розшукової діяльності: Збірник нормативно-правових актів /Упор. І.В. Сервешкий, С.І. Ніколаюк, О.А. Столяр. -К.: НАВСУ, 2002. -400 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5.04.2001 року /За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. -К.: Каннон, А.С.К., 2003. -1104 с.
7. Гессен В.М. Административное право. -СПб., 1903. -240 с.
8. Аристотель. Политика. -М.: ООО «Из-во АСТ», 2000. -393 с.
9. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Посібник. -К.: Академвидав, 2003. -576 с.

Надійшла до редакції 26.06.2007

ГАЛУНЬКО В.В. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА ПРИ ЗАЩИТЕ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ

Изложены проблемные вопросы применения крайнего средства административного прекращения - огнестрельного оружия работниками милиции.

GALUN'KO V.V. MAINTENANCE OF RIGHTS AND FREEDOM OF THE PERSON AND THE CITIZEN AT PROTECTION OF THE PROPERTY RIGHT

Problem questions of application of extreme means of the administrative termination - fire-arms are stated to workers of militia.